

Nieuwe uitgaven

DURNEZ, Gaston. *De Standaard: het levensverhaal van een Vlaamse krant, 1914-1948*. Tielt-Weesp, Lannoo, 1985, 560 p. ISBN 90-209-1312-3. BF 1565.

Dit boek, waarop in de toekomst wellicht nog een vervolg verschijnt, beschrijft de wording en ontwikkeling tot 1948 van *De Standaard* — de krant en de zaak — in niet minder dan dertig hoofdstukken. Daarin wordt het onderwerp nu eens in zijn chronologisch verloop, dan weer overwegend op thematische wijze behandeld.

Daar het, in het kader van een recensie, ondoenlijk en weinig zinvol is om de inhoud van elk kapittel weer te geven en te bespreken, kiezen we voor een meer globale benadering. Een middel daartoe is het verder structureren van het werk d.m.v. periodisering en, binnen elke periode, de groepering van de geboden informatie in twee grote rubrieken m.b.t. resp. de organisatie en de inhoud van de krant.

In het hele verhaal kan men vier perioden onderscheiden. Een eerste behelst de voorgeschiedenis, die teruggaat tot het einde van de negentiende eeuw, en de stichting van de n.v. De Standaard in 1914; daarover handelen de eerste twee hoofdstukken. De volgende periode, waarop hoofdstukken drie tot en met dertien (grotendeels) betrekking hebben, vangt aan met Wereldoorlog I en eindigt in 1929; in dit tijdperk hadden A. Van de Perre en/of F. Van Cauwelaert de leiding. Toen G. Sap midden 1929 het roer volledig in handen nam, brak een derde periode aan, die zou duren tot de vooravond van de Tweede Wereldoorlog: dertien kapitels zijn aan dat decennium gewijd. Tenslotte komen de bewogen oorlogsgeschiedenis en de tribulaties erna aan bod in de laatste vier hoofdstukken.

„*De Standaard* was de vrucht van de idealistische studentenbeweging”, poneert de auteur (p. 11). Daarvoor verwijst hij naar de ontwikkeling van het tijdschrift *De Student*, waaraan vanaf 1901 o.m. F. Van Cauwelaert en E. Vliebergh hun medewerking verleenden. Laatstgenoemde was ook de spil van Eigen Leven, een genootschap dat sociaal-cultureel idealisme koppelde aan organisatorisch vermogen. Dit blijkt o.m. uit het sinds 1906 uitgegeven wekelijks tijdschrift *Hooger Leven*, dat een zeer voorname rol zou spelen als ideële en propagandistische gangmaker van *De Standaard* (DS). Van niet minder betekenis voor de nog op te richten krant was het geïllustreerd weekblad *Ons volk ontwaakt* (vanaf 1911), dat in meer dan één opzicht als proeftuin fungeerde (Hoofdstuk I). Vanaf 1912 gingen vooral F. Van Cauwelaert en A. Van de Perre ijveren voor de oprichting van een „algemeen leidend Vlaams-katholiek dagblad”, dat te Brussel zou verschijnen. Eerst diende heel wat terughoudend-

heid en scepticisme in eigen rangen overwonnen ; vervolgens moest voldoende kapitaal worden vergaard. Hierbij liet vooral de vlaamsgezinde geestelijkheid zich niet onbetuigd.

Met de stichting van de n.v. De Standaard op 2 mei 1914 was de partijpolitieke en kerkelijke top niet erg opgezet : de eerste was beducht voor een splijtzwam, de entourage van de kardinaal waardeerde de onafhankelijke houding van de initiatiefnemers niet. Met die „aanmaningen” hield F. Van Cauwelaert terdege rekening in zijn programma-artikel dat op ruime schaal werd verspreid. Terwijl A. Van de Perre en F. Van Cauwelaert volop bezig waren met resp. de zakelijke en de redactionele voorbereiding van *DS*, brak Wereldoorlog I uit (Hoofdstuk 2).

Het verschijnen op 4 december 1918 van het eerste nummer van *DS* was ongetwijfeld een huzarenstukje als men de enorme materiële en personele problemen in die dagen voor ogen houdt. Zo moest men noodgedwongen een beroep doen op een overbelaste drukkerij, waren de diensten ver van elkaar en abominabel gehuisvest, was de distributie zeer gebrekkig, heerste papier-schaarste en waren voordien aangezochte medewerkers (nog) niet beschikbaar (Hoofdstuk 5). Wel werd reeds in 1919, vooral onder impuls van A. Van de Perre, een begin gemaakt met het bezorgen van een commerciële basis aan de De Standaard-zaak door o.m. de oprichting van de Afdeling Boekhandel en de heruitgave van *Ons volk ontwaakt* (Hoofdstuk 6). In een streven naar economische en financiële zelfstandigheid werd in 1920 een reclamekantoor gesticht en in 1921 een drukkerij overgenomen. Het De Standaard-bedrijf nam ook uitbreiding : op 11 juli 1921 lanceerde het *De Morgenpost*, de Antwerpse editie van *DS*, het was betrokken bij de uitgave van een aantal gespecialiseerde publikaties, het richtte reizen in en er werd gestart met een Missiefonds (Hoofdstuk 8). Op het uitzonderingsjaar 1921 na was de n.v. De Standaard tot 1925 verlieslatend : toen bedroeg het gecumuleerde verlies 262.897,83 fr. In dit licht dwingt het aanzienlijke financiële engagement van A. Van de Perre, die sinds 1920 veruit de voornaamste aandeelhouder was, bewondering af. Bovendien hield hij door zijn leiding en werk als afgevaardigde-beheerder de zaak grotendeels recht en maakte hij zich verdienstelijk als ijverigste schrijver van hoofd-artikelen. Zijn overlijden op 4 augustus 1925 betekende dan ook een groot verlies, dat nog jarenlang voelbaar bleef (Hoofdstuk 11).

Het duurde tot begin 1919 vooraleert de redactie een qua samenstelling min of meer stabiel karakter kreeg. Van meet af aan boterde het niet al te best tussen sommige redacteuren, een sfeer die niet verbeterde met de komst in juli 1919 van F. De Pillecyn als redactiesecretaris. Deze radicaal-Vlaamse — volgens A. Van de Vyvere cryptofrontistische —, antimilitaristische, sociaalbewogen en pluralistisch ingestelde oud-Frontleider zou reeds in mei 1922 ontslag nemen, omdat hij zich niet langer kon verzoenen met de (partij)politieke koers van *DS* en omdat hij te zeer leed onder de onduidelijke arbeidsverhoudingen binnen de redactie (Hoofdstuk 9). Hij werd opgevolgd door M. Cordemans, die mid-

den 1923 tot hoofdredacteur werd bevorderd. Naast de beperkte redactieploeg zorgden enkele tientallen „losse” medewerkers, die vaak behoorden tot de vrienden- en kennissenkring van F. Van Cauwelaert en/ of A. Van de Perre, voor het vullen van de krant (Hoofdstukken 10 en 13).

Het eerste nummer van *DS* opende met een programma-artikel, geschreven door F. Van Cauwelaert, waarin de klemtoon lag op o.m. de vaderlandsliefde, de katholiciteit en de bovenpartijdige samenwerking van vlaamsgezinden. Deze thema's hielden nauw verband met de oorlogsbelevissen van beide *DS*-protagonisten. Tegenover zowel het agressieve franskiljonisme als het toenemend Vlaamse extremisme (i.c. het activisme) had F. Van Cauwelaert geijverd voor de organisatie van alle loyale Vlamingen. Dit streven vond zijn bekroning in de oprichting op 30 april 1917 van het Vlaams-Belgisch Verbond, dat op de vooravond van de wapenstilstand werd omgedoopt tot Algemeen Vlaams Verbond met het zgn. minimumprogramma als beginselverklaring. De meer radicale A. Van de Perre „stond zeer dicht bij de stellingen van de Frontbeweging” (p. 68); het activisme keurde hij echter op principiële en tactische gronden af. Zijn openheid t.a.v. de verschillende strekkingen in de Vlaamse beweging was dan ook niet onbegrensd. De belijdenis van katholiciteit in het programma-artikel moest voorkomen dat het wantrouwen vanwege de kerkelijke overheid tegenover elke zweem van neutraliteit leidde tot openlijke afkeuring (Hoofdstukken 3 en 4).

In de loop van het eerste jaar van zijn bestaan trok *DS* fel van leer tegen de nationale-unieregering en bestreed het blad, niet zonder succes, het Belgisch-nationalistisch expansionisme (Hoofdstuk 6). Tegen de Frans-Belgische militaire overeenkomst, die in september 1920 werd gesloten, is in de krant een indrukwekkende campagne gevoerd, die eindigde met een halve kater toen de ontgoochelde A. Van de Perre, in deze de grote roerganger, zich openlijk bij het verdict neerlegde. De daarop volgende discussie tussen enerzijds vnl. A. Van de Perre en F. Van Cauwelaert openbaarde de groeiende spanning tussen de buitenparlementaire Katholieke Vlaamse Landsbond en de Katholieke Vlaamse Kamer groep (Hoofdstuk 7). De toenemende invloed van de Kamer groep, waarvan F. Van Cauwelaert het voorzitterschap waarnam, op *DS* was een doorn in het oog van radicale Vlamingen als F. De Pillecyn en L. Dosefel, die mettertijd ook hun medewerking aan de krant stopzetten (Hoofdstuk 9). Het tienjarig bestaan van *DS* werd gevierd in de bewogen sfeer van de sensationele Bormsverkiezing. De radicaliseringsgolf die toen doorheen de Vlaamse beweging trok, liet ook de n.v. De Standaard niet onberoerd: midden 1929 verwierf G. Sap, na jarenlange touwtrekkerij met F. Van Cauwelaert, de macht, die hij tot zijn overlijden in maart 1940 stevig in handen hield. Zijn machtspositie was gesteund op het aandelenbezit van zijn groep, op de numerieke meerderheid in de raad van bestuur, op de hem gunstig gezinde directie en op de gezuiverde en geknechte redactie (Hoofdstukken 14 en 22).

Voor de door G. Sap voorgestane „offensieve pers” was een financieel gezond

bedrijf vereist ; dank zij het succes van het vanaf eind 1929 uitgegeven *Het Nieuwsblad* en de heropleving van het magazine *Ons volk ontwaakt* ging het de n.v. De Standaard voor de wind (Hoofdstuk 15). Op het einde van de jaren '30 kon deze zaak zich terecht de grootste katholieke dagbladuitgever in Vlaanderen noemen.

Met de machtswisseling moest de aan F. Van Cauwelaert verknochte hoofdredacteur M. Cordemans de baan ruimen voor de „theatrale” J. Boon. Deze fiere „gentleman” had het soms aan de stok met G. Sap, vooral omdat hij een hoge opvatting huldigde over zijn taak. De eigenzinnige politicus daarentegen beklemtoonde de organisatorische en uitvoerende aspecten van die functie en hij schakelde zonder scrupules gelijkgezinde vertrouwensmannen in voor de supervisie over de inhoud (nl. directeur F. Van den Eynde) en voor het schrijven van politieke commentaren (vnl. L. Vindevogel) (Hoofdstukken 22 en 24).

G. Sap had een uitgesproken politiek oogmerk met de krant : ze moest een „instrument van beïnvloeding en een werktuig van macht” zijn (p. 283). Ofschoon zijn politieke houding niet steeds even rechtlijnig was, toonde hij zich meestal een radicaal verdediger van het minimumprogramma, erkende hij de mogelijke zweepfunctie van het Vlaams-nationalisme, getuigde zijn optreden van een grote mate van zelfstandigheid t.a.v. regering, partij en sommige belangengroepen, ijverde hij uit vrees voor een mogelijk volksfront voor een rechtse concentratie en stond hij inzake buitenlands beleid een strikte zelfstandigheid- en neutraliteitspolitiek voor. Deze en ook meer persoonlijk gekleurde factoren verklaren o.m. zijn oppositionele houding t.a.v. de regering H. Jaspar II en zijn voorwaardelijke steun aan de eerste regering o.l.v. J. Renkin, zijn conflict met de leiding van de Belgische Boerenbond en zijn animositeit tegenover F. Van Cauwelaert en P. Van Zeeland. Inzake politieke aangelegenheden sprak *DS* doorgaans de stem van zijn meester ; t.a.v. personen gedroeg hij zich begrijpelijkerwijze meer gedeisd. Niet zelden speelde hij de nogal dubbelzinnige rol van niet-ongeïnteresseerd toeschouwer (Hoofdstukken 17, 18, 19 en 21). In dergelijke context dient de oprichting gezien van het dagblad *De Courant* in 1937. Achter dit onfortuinlijk anti-Standaard-produkt stonden vooral katholieke industriëlen (L. Bekaert was de grote geldschietster) en christelijk-sociale organisaties (Hoofdstuk 21). Minder aangevochten in Vlaamse kringen waren de door J. Boon geëntameerde campagnes tegen de denationalisering van Vlaanderen en Brussel („La guerre Standaardiste à La Libre Belgique”), tegen de „slechte drukpers”, tegen „Vlaamse grofheid”, voor de herovering van Brussel d.m.v. „prestigepolitiek” en rond de mariale devotie („de sensatie van het nobele”) (Hoofdstukken 16 en 17). *DS* behoorde verder tot de vurigste bestrijders van het communisme, dat gelijkgesteld werd met kerkvervolgning ; het blad toonde zich zeer kritisch t.a.v. het fascisme, het volgde met grote bezorgdheid de ontwikkeling van het nationaal-socialisme en zijn houding tegenover het jodenvraagstuk was niet antisemitisch (Hoofdstuk 18).

Onder G. Sap en J. Boon was de krant uitgegroeid tot een opinieblad dat politiek even controversieel en invloedrijk was als haar gezagsvoerder en dat, dank zij vooral de inspirerende rol van de hoofdredacteur, cultureel toonaangevend was in katholiek Vlaanderen.

Het laatste oorlogsnummer van *DS* verscheen op 16 mei 1940. Op instigatie van vooral de bezetter kozen een aantal beheerders van de n.v. De Standaard voor de „politiek van het minste kwaad” en ze begonnen vanaf 25 mei 1940 met de uitgave van *Het Algemeen Nieuws*. Om niet geheel duidelijke red(en) kwam er van het opnieuw verschijnen van *DS*, waarop de Duitsers eveneens een tijdlang aandrongen, niets terecht.

Het directeurschap bleef ongewijzigd; hoofdredacteur van de nieuwe krant werd A. Martens, die voorheen *Ons volk ontwaakt* had geleid. Op een paar uitzonderingen na bleven de vooroorlogse redacteurs van *DS* hun medewerking verlenen.

Was de uitgave van een kleurloos informatieblad wellicht het oorspronkelijk oogmerk van de directie, alras zou het blad zich schoorvoetend „aanpassen” aan de nieuwe omstandigheden. Als voornaamste redactionele richtlijn gold: „Zekerheid ging boven twijfel en men moest liever schrappen dan mogelijk iets verkeers [in de ogen van de bezetter] te laten staan” (p. 473). Vanaf midden 1942 kwam daarin verandering en werd een meer afzijdige houding aangenomen; dit leidde in maart 1944 tot „Zwangsverwaltung” van het bedrijf onder duitsgezinde VNV-leiding. Op 2 september 1944 hield deze krant op te verschijnen. Na de oorlog hadden ook de directie en de redactie van het oorspronkelijk *Het Algemeen Nieuws* te maken met het gerecht wegens „het dienen van vijandelijke oogmerken” (Hoofdstuk 27). Aldus illustreert dit avontuur op treffende wijze de problematiek van de pers in een onvrij klimaat. Met hun rug tegen de muur — wegens het oorlogsverleden verwachtte men moeilijkheden — stemden de voornaamste eigenaars van de n.v. De Standaard, i.c. leden van de familie Sap, in met een tijdelijke overdracht van de zaak aan de vroegere tegenstrevers, geleid door de industriëlen L. Bekaert en T. Herbert. In het eerste naoorlogse nummer van *DS*, verschenen op 5 oktober 1944, verwees men naar de idealen van de pioniers F. Van Cauwelaert en A. Van de Perre. Ook juridisch maakte men spoedig schoon schip met het compromitterend verleden: er werd een nieuwe vennootschap (De Gids) opgericht en een titelwijziging (*De Nieuwe Standaard*) doorgevoerd.

Programmatisch sloot dit blad nauw aan bij het ideeëngoed van afgevaardigde-beheerder en bezieler T. Herbert. Op het einde van zijn politieke odyssee verdedigde deze een vernieuwde Belgische staatsgedachte, was hij voorstander van een krachtige democratie, stond hij de verwezenlijking van Benelux voor, was hij vurig koningsgezind en werkte hij mee aan de hervorming van de katholieke partij (Hoofdstuk 28). Door zijn eigenzinnig en prestigieus beleid maakte hij van *De Nieuwe Standaard* weliswaar de „broedplaats van nieuw politiek en journalistiek talent” (p. 517), doch tegelijkertijd verbreedde hij de kloof

tussen de „Belgische” en „vooruitstrevende” krant en haar Vlaams-katholiek lezerspubliek.

Bij het naderen van 1 januari 1947, de vervaldatum van de overeenkomst met de familie Sap, groeide onenigheid tussen de groepen Herbert en Sap omtrent de exploitatie c.q. het bezit van het bedrijf. Na een maandenlange strijd-op-leven-en-dood haalde de groep Sap zijn slag thuis. Dit dankte hij vooral aan het gewiekste optreden van de toekomstige directeur A. De Smaele en aan de verknochtheid van het De Gids-personeel en -distributieapparaat aan De Standaard-zaak (Hoofdstuk 29).

De „nieuwe” uitbaters lieten op 1 mei 1947 de „echte” *Standaard* opnieuw verschijnen onder het beschermheerschap van de v.z.w. De Schakel, die zich inliet met het programma en de redactionele organisatie. In het eerste hoofdstuk artikel beklemtoonde men o.m. het katholiek en vlaamsgezind karakter, de — weliswaar voorwaardelijke — trouw aan België en de Christelijke Volkspartij, de wenselijkheid van nationale verzoening. Bestond er geen twijfel over de Vlaams-voelendheid van de redactieleden, dan verschilden ze onderling toch aanzienlijk in hun politieke en filosofische overtuiging. Ook dit bleef niet onopgemerkt door de kerkelijke overheid en de CVP-leiding. Weldra kwamen ook binnen *DS* spanningen aan de oppervlakte die verband hielden met de leiding en de koers van het „strijdblad voor intellectuele Vlaamsgezinden” (Hoofdstuk 30).

In welke mate slaagde de auteur in zijn oogmerk „een leesbaar en historisch verantwoord verhaal (p. 7) te brengen? Zijn „Levensverhaal” is boeiend geschreven: de relatief korte hoofdstukken, gewijd aan een korte tijdsspanne of aan één of meer onderwerpen, zijn vaak doorspekt met anekdoten (cfr. hoofdstukken I, 4, 17, 22, 23, 25), biografische bijzonderheden — hopelijk bevat het nog te verschijnen tweede deel een algemeen register op persoonsnamen — en/of sfeerbeelden (b.v. hoofdstukken 4, 5, 17 en 22); herhaaldelijk vibreren ze onder de directheid van getuigenissen (o.m. hoofdstukken 22, 27 en 29). Is o.a. omwille van deze nagestreefde leesbaarheid afgezien van een meer structurele aanpak, van bredere politieke situering, van historische verklaring en synthese (zie hoofdstukken 1, 2, 4, 6, 9, 14 en 17)? Aan periodisering en de daarbij horende inleidende beschouwingen en samenvattende overzichten laat de auteur zich weinig gelegen. Meer aandacht voor het beleid van de opeenvolgende regeringen, voor het reilen en zeilen van de Katholieke Vlaamse Kamer-groep, voor de evolutie van de Katholieke Vlaamse Landsbond en voor de zienswijze van politieke tenoren als A. Van de Vyvere en P. Poulet zou zeker ten goede gekomen zijn aan het inzicht in de programmatische ontwikkeling van de krant. Een en ander heeft ongetwijfeld te maken met het gebruik dat de auteur maakte van het beschikbare bronnenmateriaal. Bij gebrek aan een centraal De Standaard-archief was hij voor de periode tot 1929 hoofdzakelijk aangewezen op de privé-papieren van A. Van de Perre, F. Van Cauwelaert

en M. Cordemans ; de invloed van deze laatste als ster-getuige en „eerste lezer en corrector” (p. 8) is duidelijk aanwijsbaar in de hoofdstukken 7 tot en met 13... Voor de evolutie erna moest hij zich, op het privé-archief van J. Boon na, vooral steunen op de memoiresachtige getuigenissen van overlevenden. Van de culturele en literaire belangstelling van G. Durnez getuigt menig hoofdstuk : zo zijn er de kapitels waarin coryfeeën als M. Gijsen, K. Van de Woestijne en/of G. Walschap ten tonele verschijnen (hoofdstukken 4, 6, 13 en 23), uitgebreid aandacht wordt besteed aan de radiokroniek (hoofdstuk 10), de fotojournalistiek en het beeldverhaal (hoofdstuk 12), het Vlaamse perswezen (hoofdstukken 20 en 25) en de rubriek Kunst- en geestesleven (hoofdstuk 23). Deze blijken van interesse kaderen in de intense betrokkenheid van de auteur bij het onderwerp. Daarbij verbergt hij zijn gevoelens van piëteit niet voor zijn „journalistieke vaders en leermeesters” (p. 7). Deze persoonlijke betrokkenheid kleurde dan ook in niet geringe mate zijn overigens erg lezenswaardig „levensverhaal”.

Paul De Coninck
Prosper Pouletlaan 41, 3200 Kessel-Lo